

У процесі доповіді були продемонстровані букварі середини – кінця XVIII ст., оригінали яких зберігаються у фондах НБУВ.

Підбиваючи підсумки, учасники секції одностайно відзначили важливість усебічного опрацювання рукописних та книжкових фондів Бібліотеки, архівної спадщини вчених та культурних діячів, котра зберігається на правах колекцій та окремих одиниць зберігання, вивчення походження, складу і змісту історико-культурних фондів, наголосили на необхідності включення усієї спадщини у сучасні інформаційні потоки та документні ресурси, переведення фондів на сучасні інформаційні носії з метою прискорення розвитку інтелектуального потенціалу Ук-

раїни, підготовки спеціалізованих довідників, каталогів, покажчиків. Важлива увага була приділена підготовці реєстрів «Документальна пам'ять України», «Архівна та археографічна україніка», питанням національної бібліографії України, інтеграції архівних та бібліотечних ресурсів.

*Любов ДУБРОВІНА,
д-р іст. наук, проф.,
директор Інституту рукопису НБУВ,
Тетяна МІЦАН,
канд. іст. наук, н. с. НБУВ*

Українська біографістика

Інститутом біографічних досліджень НБУВ було проведено круглий стіл «Українська біографістика» (наук. кер. – В. М. Даниленко, член-кореспондент НАН України, зав. відділу Інституту історії України НАН України і В. І. Попик, канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень НБУВ; учений секретар – Н. І. Мельник, канд. іст. наук, с. н. с.). У роботі круглого столу взяли участь 22 особи. Серед них – науковці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, інститутів археології, української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, ядерних досліджень НАН України, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, викладачі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Національної академії Державної податкової служби України, Міжнародного науково-технічного університету (Житомир), спеціалісти Національної парламентської бібліотеки України, Державної медичної бібліотеки, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Розглядалося широке коло проблем, пов'язаних із участю вчених-біографістів у процесі реалізації національної інформаційної політики, зокрема щодо створення електронного науково-інформаційного біобібліографічного ресурсу «Українського біографічного архіву», який планується розмістити у мережі інтернет. Реалізація цього проекту дозволить використовувати можливості швидкого введення у науковий обіг нової біобібліографічної інформації та зробити її доступною для широкого кола користувачів. Значний інтерес учасників круглого столу викликало і обговорення проблеми теоретичного та науково-методичного забезпечення сучасних біографічних досліджень, розвитку наукової кооперації дослідницьких осередків, зокрема за допомогою створення віртуальної біографічної лабораторії.

Зі вступним словом до учасників круглого столу звернувся канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень **В. І. Попик**. У своїй доповіді «Біографічні науково-інформаційні ресурси ХХІ століття: тео-

ретичні і прикладні проблеми формування, роль у забезпеченні потреб науки, освіти і культури» він проаналізував основні етапи та тенденції розвитку інформаційних біографічних та біобібліографічних ресурсів в Україні за роки незалежності, завдання, які постають у цій галузі, зокрема завдяки поєднанню традиційних біографічних досліджень та новітніх інформаційних технологій. Доповідач докладно зупинився на пріоритетному для української академічної біографістики завданні – створення загальнонаціонального науково-інформаційного ресурсу – електронного «Українського біографічного архіву», покликаною акумулювати розрізнені біографічні дані та матеріали, результати напрацювань учених різних поколінь і зробити їх широко доступними для користувачів мережі інтернет в інтересах забезпечення інформаційних потреб сфер науки, освіти і культури, державного управління. На думку доповідача, формування великих структурованих машинних інформаційно-біографічних ресурсів відкриє абсолютно нові можливості для використання, інтерпретації біографічних матеріалів, оперування ними і одержання на цій основі нових знань, сприятиме ефективнішій координації біографічних досліджень, тісному спілкуванню спеціалістів і аматорів, зосередженню їхніх зусиль на найперспективніших напрямках. Йдеться, зокрема, про перетин біографістики з такими гуманітарними і соціальними науками, як історична антропологія, соціальна історія, соціологія, демографія, політологія, етнологія, психологія, етнопсихологічні і етнокультурні студії, вивчення міжетнічних і міжкультурних взаємодій. Важливі результати можуть бути одержані також на перетині біографістики і наукознавства, культурології, біології, медицини, генетики. Нарешті, наявність загальнонаціонального електронного біографічного архіву дасть поштовх інтенсивнішому розвитку всіх традиційних напрямів біографічних досліджень – і теоретичних, і конкретних біографічних – особливо написанню ґрунтовних біографічних нарисів, монографій, дисертаційних робіт, аматорському пошуку матеріалів у регіонах.

У процесі обговорення доповіді В. І. Попика учас-

Робота круглого столу «Українська біографістика»

ників круглого столу цікавили питання застереження авторських прав Інституту біографічних досліджень на матеріали, які будуть виставлені в інтернеті (д-р іст. наук Т. І. Ківшар); проблеми якості біографічної літератури, перш за все регіональних видань, хоча вони й відіграють свою роль у виявленні нових імен (канд. іст. наук С. М. Ляшко); необхідність публікацій нових архівних матеріалів спочатку в Україні, а лише потім у інших країнах, проблема досягнення міждержавних домовленостей щодо використання архівних документів (д-р іст. наук Н. О. Гаврилюк); було висунуто пропозицію щодо розробки та публікації ІБД НБУВ методичних матеріалів стосовно підготовки регіональних і тематичних біографічних словників і довідників різних типів, що істотно полегшить роботу авторів на місцях (канд. іст. наук В. М. Корпусова). Н. с. Інституту ядерних досліджень НАН України М. Б. Пінковська висловила думку про те, що регіональні аматорські видання, незважаючи на методичні недоліки, заслуговують на підтримку з боку «великої» науки, оскільки лише на місцях можна виявити нові імена, які тривалий час були невідомі широкому читацькому загалу.

Д-р іст. наук, с. н. с. **Т. І. Ківшар** у своїй доповіді «Становлення української бібліотечнознавчої біографістики» звернувшись до наукової спадщини бібліотечнознавців кінця XIX – початку XX ст., відзначила їхній внесок у розвиток культури України, обґрунтувала нагальну необхідність підготовки та видання словника українських бібліотечнознавців. Це дозволило б, на її думку, ввести в науковий обіг цілий ряд імен діячів бібліотечної справи, яких раніше не пов'язували з цією важливою культурною сферою (С. Сірополко, В. Дорошенко, І. Кривецький та інші). Канд. пед. наук, доцент, зав. сектору Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства **Л. П. Одинока** поінформувала присутніх, що таку роботу було свого часу започатковано в Інституті культури. На її думку, сьогодні настав час повернутися до цієї роботи, залучивши провідних бібліотечнознавців. Першочерговим завданням учасники обговорення визначили роботу з пошуку інформації про тих діячів, які безпосередньо займалися бібліотечною справою, завданням наступної черговості – щодо включення більш широкого кола громадських діячів, які сприяли її розвитку. **Л. П. Одинока** висловила занепокоєння станом

сучасної підготовки бібліотечних кадрів та підкреслила необхідність адекватної реакції вищої освіти на сучасні вимоги до бібліотекаря не тільки як до хранителя фондів, але й як до бібліотекаря-комунікатора, який сприяє впровадженню нових інформаційних технологій.

Значний інтерес викликала доповідь канд. іст. наук, пров. н. с. **С. М. Ляшко** «Українська наукова провінція другої пол. XIX – 20-х років XX ст.: досвід колективної біографії». Вона зазначила, що під час роботи над Реєстром імен до Українського біографічного словника виявила характерну особливість біографічних дефініцій для науковців-гуманітаріїв у регіонах (на рівні губерній і повітів) середини XIX – 20-х років XX ст.: вона здебільшого включає три та більше визначень, які характеризують професійний та соціальний статус особи. Найпоширенішими є визначення, з яких складається дефініція у біографічних статтях про осіб, діяльність яких пов'язана з гуманітарною сферою знань – історик, етнограф, фольклорист, архівіст, краєзнавець, статистик тощо. За змістом вони відповідають об'єктивному стану наукових дисциплін, які формувалися у той період і були переважно описовими, спрямованими на створення бази джерел для етнології, історії, архівознавства, статистики, географії. Що ж стосується дефініції в біографіях дослідників гуманітарного циклу, починаючи з другої пол. XX ст., то вони, як правило, складаються з 1–2 позицій. На думку **С. М. Ляшко**, пояснення цієї особливості слід шукати в історії розвитку історичних знань в українській провінції означеного періоду.

Проблемам, присвяченим життю окремих маловідомих представників української науки, культури та освіти, було присвячено ряд доповідей круглого столу. Зокрема, в доповіді канд. іст. наук **В. М. Корпусової** «Невідома сторінка біографії Віктора Петрова (Домонтовича)» зазначено, що у словникових дефініціях видатного мислителя, письменника, літературознавця, мовознавця, фольклориста, етнографа, археолога, історика, філософа, мистецтвознавця професора Віктора Петрова (Домонтовича) (1894–1969) не відображено його педагогічну діяльність, що мала два періоди. В 1918–1925 рр. **В. Петров (Домонтович)**, залишений після навчання в Київському університеті св. Володимира на кафедрі російської літератури як професорський стипендіат, ви-

кладав оригінальний авторський курс лекцій з російської літератури XIX – початку XX ст., а також з історії української поезії XVI–XVII ст. У цей же час вперше у вітчизняному літературознавстві він досліджував вплив латинської церковно-християнської поезії V–XIII ст. на українське віршування XVII–XVIII ст., а також форму віршів у працях українських віршописців XVI–XVII ст. У цей же період вимушеним було його вчителювання у середній школі (зادля заробітку) – гімназіях, семінарії, школах, курсах Києва та поза його межами, зокрема в Баришівці – «Болотянній Лукрозі» київських неокласиків. Викладав українську літературу; українську, французьку, німецьку, російську мови. Другий період (1945–1949) педагогічної діяльності В. Петрова (Домонтовича) пов'язаний з вищою школою української еміграції у західній зоні Німеччини, де він також за авторськими курсами викладав філософію, зокрема, історіософію, історію українського народу. Він – професор Православної Богословської Академії УАГЦ, Українського технічного господарського інституту в Регенсбурзі, продекан філософського факультету Українського Вільного Університету в Мюнхені. У своїх працях та лекціях піднявся на рівень кращих європейських філософів-природників у трактуванні ідеалістичних проблем, тобто у боротьбі з сучасним матеріалізмом, створивши власну концепцію історіософії. Як зазначила В. М. Корпусова, педагогічна діяльність не була для В. Петрова маргінальною. Його лекції обох періодів мали проблемний характер із дотриманням вимог високого науково-теоретичного рівня та відповідали усім тогочасним та нинішнім вимогам.

У доповіді канд. філол. наук, н. с. НБУВ Л. Г. Ревийшлося про життєвий та науковий шлях видатного ученого-слависта В. Ягича. Хорват за національністю, він був одним із фундаторів південнослов'янської Академії наук у Загребі, засновником кафедри слов'янських мов і літератур Берлінського університету. Тут з 1875 р. видавав часопис «Archiv für slavische philologie», був засновником незакінченої до цього часу «Енциклопедії слов'янської філології». В. Ягич – автор близько 700 праць з мовознавства, старослов'янської писемності та мови, палеографії, історії південнослов'янських літератур, слов'янського фольклору. Академік А. Кримський назвав його «головою – патріархом усіх слов'янознавців».

Свою доповідь канд. іст. наук, с. н. с. О. В. Малій присвятила життєвому шляху Миколи Андрійовича Бунге (1842–1915) – вченого-хіміка, педагога, громадського діяча. Народився він у Варшаві, у дворянській родині військового інженера лютеранського віросповідання. Як вчений Бунге досліджував побудову нітросполук, класифікував їх, вивчав електроліз спиртів, кислот. У 1871–1914 рр. викладав на фізико-математичному факультеті Київського університету св. Володимира. Був одним із фундаторів Російського хімічного товариства. Брав участь в організації у Києві газового й електричного освітлення, водопостачання, каналізації. Нагороджений орденами св. Станіслава і св. Анни. Його наукові дослідження є невід'ємною складовою української науки і заслуговують на всебічне вивчення.

Доповідь пров. бібліотекаря В. Є. Завалій була присвячена життєвому шляху нашого сучасника, активного діяча УПЦ КП – єпископа Чернігівського і Ніжинського Никона. Аспірантка Національного університету «Києво-Могилянська академія» Н. В. Дяченко висвітлила діяльність професора Київської духовної академії, вченого-археолога і пам'яткознавця, одного із засновників Київського археологічного інституту В. З. Завитневича. Магістр історії В. М. Тимченко виступив з доповіддю «Українці в еліті та на чолі Османської імперії: Роксолана та її син Селім II, Хадідже Турхан Султан та її син Мехмед IV (за турецькою біографічною літературою)». З цікавими генеалогічними розвідками про сім поколінь священницького галицького роду Ліщинських–Піньковських виступила н. с. Інституту ядерних досліджень М. Б. Піньковська. Вона відзначила роль українських священницьких родин у культурному та суспільно-політичному розвитку України, протистоянні колонізації та русифікації українського народу.

Завідувач лабораторії загальної фізики Національного педагогічного університету ім. М. С. Драгоманова А. Є. Ленць наголосив, що сьогодні актуальною проблемою для вищих навчальних закладів України є ефективна, фундаментальна та професійна підготовка фахівців-фізиків, які будуть патріотично налаштовані і наділені інноваційним інтелектом. На прикладі творчої спадщини фізика-теоретика з Полтавщини Д. Д. Іваненка він розглянув внесок у розвиток фізики України початку XX ст. освітян-науковців.

Низка доповідей учасників круглого столу була присвячена проблемам подальшого розширення джерельної бази біографічних досліджень. Зокрема інтерес викликала доповідь канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ О. М. Яценка, який ознайомив присутніх зі структурою, змістом архіву Українського Вільного Університету (Мюнхен), де він побував у науковому відрядженні. В Університеті працювала та навчалася велика кількість відомих діячів української еміграції, що зафіксовано в документах архіву УВУ. У різних колекціях та тематичних збірках доповідач виявив цінні біографічні матеріали про відомих постатей української науки і культури, політичних і громадських діячів в еміграції. Особливу увагу для вітчизняної біографістики, на його думку, представляють особові архівні справи. Доповідач наголосив, що сьогодні є актуальною проблема повернення в Україну частини архівних документів у вигляді копій, адже ці матеріали збереглися в незначній кількості й мають виключно наукову цінність. Крім того, вони є важливим джерелом біографічної інформації до електронного Українського біографічного архіву. Канд. іст. наук, с. н. с. Н. І. Мельник звернула увагу присутніх на видавничу серію «Некрополі України» та «Некрополістика України», якими започатковано новий напрям історичного дослідження в Україні – біографічна некрополістика. Опрацювання цих джерел дасть можливість, на думку доповідачки, ввести в науковий обіг нові імена діячів історії та культури.

У рамках круглого столу було проведено презентацію книги, підготовленої співробітниками Інституту біогра-

фічних досліджень НБУВ «Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Матеріали до бібліографії (сер. XIX–XX ст.)» (К., 2004). Канд. іст. наук О. М. Яценко, один із авторів-укладачів цього видання, зазначив, що у першому випуску започаткованої серії «Джерела української біографістики» систематизоване широке коло джерел (понад тисячу книжкових видань від середини XIX до кінця XX ст.), які містять біографічну інформацію про діячів історії та культури України. До кожного з них подано анотацію, в якій розкрито зміст, призначення видання, вказано на наявність біографічного матеріалу, його характер (довідка, стаття, біографічний розділ тощо), структуру, а також допоміжного апарату, іконографії та зазначено шифр зберігання. Презентоване видання викликало широкий інтерес в учасників круглого столу. Зокрема, завідувачка науково-бібліографічного відділу Національної парламентської бібліотеки України В. О. Кононенко зазначила, що спеціалісти НПБ також займаються підготовкою та виданням науково-інформаційної літератури біобібліографічного спрямування. Канд. іст. наук, с. н. с. О. В. Малій звернула увагу присутніх на репрезентативний довідковий апарат видання, що значно спрощує роботу з ним та свідчить про високий науковий рівень. Як зауважили учасники обговорення, це видання є незамінним у роботі науковців з пошуку довідкової біографічної літератури щодо окремих персоналій, так і щодо всіх галузей суспільних знань. На думку присутніх, тираж видання – 500 примірників – робить його малодоступним, а тому довідник необхідно оприлюднити в мережі інтернет.

Канд. іст. наук, пров. н. с. С. М. Ляшко представила другий том «Енциклопедії Трипільської цивілізації» (К., 2004), в якому вміщено 176 біографій дослідників Трипілья. Д-р іст. наук Н. О. Гаврилюк відзначила продуману структуру біографічних статей та прекрасно підібрані ілюстрації, які складаються як із невідомих раніше порт-

ретів, так і польових фотографій, 90 % яких опубліковано вперше. Особливістю книги, на її думку, є використання музейних матеріалів та наявність розгалужених покажчиків. Вона виступила з пропозицією виділити біографічний матеріал в окреме видання.

У результаті зацікавленого обговорення представлених доповідей учасники круглого столу виступили з рядом рекомендацій та пропозицій:

- розробити та направити в регіони методично-консультативні матеріали для підготовки та видання біографічних матеріалів про діячів історії та культури окремих регіонів України;
- з метою обговорення теоретичних та методичних проблем біографічних досліджень, обміну досвідом та забезпечення тіснішої координації діяльності вчених-біографістів, викладачів ВНЗ започаткувати проведення науково-методичних семінарів на базі Інституту біографічних досліджень, а також проведення спільних сесій науково-дослідних інститутів НБУВ;
- у першому півріччі 2005 р. підготувати та направити Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури і мистецтв України, Державному комітету архівів України пропозиції щодо поетапного створення на базі Інституту біографічних досліджень НБУВ, НАН України, із залученням спеціалістів провідних навчальних закладів, архівів, музеїв та бібліотек України, віртуальної Всеукраїнської біографічної лабораторії з метою розгортання в електронних інформаційних мережах країни відкритого для користувачів Українського біографічного архіву.

Володимир ПОПИК,

канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень НБУВ,

Надія МЕЛЬНИК,

канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ

Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек

Учасники круглого столу «Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек» заслухали та обговорили 16 доповідей фахівців і науковців бібліотечно-інформаційної галузі України. У процесі обговорення було порушено широкий спектр питань, пов'язаних зі здійсненням суспільних реформ в Україні, зокрема з реформуванням освітянської та бібліотечної галузей, функціонуванням бібліотек в умовах соціально-економічних і технологічних перетворень.

Питання наукового забезпечення, методології та методики інноваційного розвитку сучасної наукової бібліотеки розглядалися у виступі канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої**. Наголошувалося на тому, що саме знання та використання різних технологій виступає головним фактором інноваційного розвитку бібліо-

теки. Зазначалося, що чільне місце в системі досліджень НБУВ посідають дослідження, спрямовані на організаційну і технологічну модернізацію усіх напрямів діяльності бібліотек в умовах інформатизації. Вирішуються завдання розробки раціональних технологій формування та розвитку інтегрованого інформаційного ресурсу наукової бібліотеки, що забезпечує як розвиток традиційних фондів, так і необмежений доступ до онлайн-ресурсів.

Предметом обговорення стали також інноваційні технології сучасної бібліотечної освіти (канд. пед. наук, доцент КНУКіМ **Л. Г. Петрова**). Як зазначила доповідачка, головним недоліком сучасних навчальних і культурно-виховних заходів у вищих навчальних закладах є спрямованість на «втискування» інформації в студента. На